

Лунай О. Ю.,

асистент кафедри германської філології та перекладу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

<https://orcid.org/0009-0009-0416-0160>

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ТЕХНІЧНОГО СЛЕНГУ В ПРОЦЕСІ СУБТИТРУВАННЯ ТА ДУБЛЯЖУ ФІЛЬМУ-КАТАСТРОФИ «АРМАГЕДДОН»: ТЕМПОРАЛЬНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз перекладу аудіовізуальних творів, зокрема субтитрування та дубляжу, які займають провідне місце серед сучасних форм міжмовної комунікації. У науковому дослідженні підкреслено, що якість перекладу в цій сфері визначається не лише точністю відтворення змісту, а й дотриманням технічних та когнітивних параметрів, що безпосередньо впливають на сприйняття інформації глядачем. Особливу увагу приділено часовим і ритмічним характеристикам субтитрів, принципам їх синхронізації з візуальним та звуковим рядом, а також вимогам до сприйняття тексту, які включають швидкість відтворення, сегментацію, економність мовних засобів і збереження балансу між лаконізмом та змістовною насиченістю. Розкрито сутність таких стратегій перекладацької адаптації, як конденсація, редукція та компенсація, що дають змогу зберегти прагматичний ефект і стилістичну виразність оригіналу в умовах жорстких технічних обмежень. Особливо проаналізовано рекомендації Європейської мовної спілки (ЕВУ), що регламентують оптимальну тривалість появи субтитрів та допустиму швидкість читання, а також розглянуто та проаналізовано приклади перекладу спеціалізованої термінології у дубляжі, які широко демонструють труднощі відтворення лексико-граматичних структур у межах усного мовлення. У статті аргументовано, що адекватність аудіовізуального перекладу забезпечується поєднанням трьох взаємопов'язаних чинників: технічного (відповідність параметрам часу й простору), когнітивного (сприйнятливості і зрозумілості тексту для аудиторії) та лінгвістичного (точність і доречність перекладацьких рішень). Крім того, автори підкреслюють, що перекладач виконує роль не лише посередника між мовами, а й медіатора між культурами, адже саме він формує кінцевий продукт, що має відповідати очікуванням різних груп глядачів.

У статті зазначено, що інтеграція технічних, когнітивних і мовних чинників формує нову парадигму перекладацької практики, яка поєднує фахову компетентність із використанням сучасних технологічних інструментів та орієнтацією на потреби аудиторії.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, субтитрування, дубляж, адекватність перекладу, когнітивні фактори, стратегії конденсації, компенсація, синхронізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасний розвиток глобалізаційних процесів зумовлює зростання попиту на якісний переклад аудіовізуальних творів,

які є важливим засобом міжкультурної комунікації та поширення інформації. Кіноіндустрія, телебачення, інтернет-платформи та стрімінгові сервіси створюють значний масив мультимедійного контенту, доступного широкій міжнародній аудиторії. За цих умов питання адекватності відтворення іншомовного матеріалу у формах субтитрування та дубляжу набувають особливої актуальності. Проблема полягає в необхідності одночасного врахування технічних, когнітивних і лінгвістичних чинників, адже невідповідність хоча б одного з них може вплинути на якість перекладу та призвести до некоректного відтворення комунікативного ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика аудіовізуального перекладу тривалий час перебуває у фокусі наукових розвідок зарубіжних і вітчизняних дослідників. Значний внесок у розроблення теоретичних засад здійснили Х. Діас Сінтас і А. Ремаел, які розглянули аудіовізуальний переклад як комплексне явище, що поєднує мовні, культурні та технічні чинники. Дослідження Я. Готліба присвячені аналізу субтитрів як «синоптичного представлення» усного мовлення, а також визначенню стратегій конденсації й редукції як необхідних етапів перекладацької адаптації. Праці Л. Венуті, Х. Валдеона актуалізують культурологічний і прагматичний аспекти перекладу, зокрема в контексті глобалізації та мультикультурної комунікації.

Важливе місце в сучасних дослідженнях посідає питання когнітивної сприйнятливості субтитрів. Зокрема, науковці наголошують на залежності ефективності відтворення змісту від швидкості читання, сегментації тексту та його відповідності зображенню й аудіо. Рекомендації Європейської мовної спілки (ЕВУ) стали підґрунтям для формування уніфікованих стандартів, що визначають допустиму кількість символів у рядку, швидкість відображення субтитрів та оптимальні параметри синхронізації.

Окремий напрям становлять дослідження дубляжу, у межах яких розглядається проблема точності передачі термінології, прагматичних відтінків та інтонаційних особливостей оригіналу. Увага приділяється також питанням відтворення культурно маркованих елементів, що часто потребують застосування стратегії компенсації.

Попри значний науковий доробок, потребують подальшого осмислення питання поєднання технічних, лінгвістичних та когнітивних чинників у єдиній методологічній моделі, що дозволило б комплексно оцінювати адекватність аудіовізуаль-

ного перекладу та виробляти ефективні практичні рекомендації для перекладачів.

Мета наукового дослідження полягає у виявленні особливостей відтворення технічного сленгу в процесі субтитрування та дубляжу фільму-катастрофи «Армагеддон» із урахуванням темпоральних, когнітивних та стилістичних параметрів аудіовізуального перекладу.

Виклад основного матеріалу. У перекладі технічного сленгу в межах жанру катастрофічного кіно, зокрема у стрічці «Армагеддон», визначальне значення мають не лише лінгвістичні аспекти трансляції змісту, а й темпоральні параметри відтворення повідомлення. До таких параметрів належать точний таймінг, ізохронія, ритміка мовлення, тривалість реплік та їхня синхронізація з візуальним рядом. Теорія аудіовізуального перекладу акцентує, що відповідність часовим і ритмічним характеристикам оригінального тексту є ключовою умовою забезпечення адекватності та автентичності перекладу

Фундаментальними для аудіовізуального перекладу вважаються три взаємопов'язані категорії: *synchronisation* (синхронність відтворення перекладеного тексту з оригінальними репліками та зображенням), *isochrony* (відповідність тривалості перекладеної репліки тривалості оригінальної) та *rasing* (динаміка темпу мовлення й розвиток сцени). Недотримання цих параметрів призводить до когнітивного дисонансу в глядача, що, своєю чергою, знижує ефективність сприйняття як семантики, так і емоційного тону твору [1].

У випадку роботи з технічним сленгом ці вимоги стають ще більш актуальними, оскільки такі одиниці часто є вузькоспеціалізованими, мало представленими в загальноживаних словниках і вимагають від перекладача пошуку оптимального балансу між точністю термінології та темпоральними обмеженнями субтитрування й дубляжу. Таким чином, переклад технічного сленгу у фільмі-катастрофі «Армагеддон» постає не лише як лексико-семантичне завдання, а й як складний процес мульти-модальної адаптації, у якому час і ритм відіграють рівнозначну роль із лексичною точністю.

У процесі субтитрування одним із найважливіших параметрів вважається таймінг, тобто точне узгодження моменту появи та зникнення субтитрів із початком і завершенням реплік у звуковій доріжці. Ця процедура отримала назву *spotting* і є базовим етапом виробничого процесу створення субтитрів [2]. Її мета полягає не лише в технічній синхронізації тексту з аудіо, але й у забезпеченні комфортного когнітивного сприйняття: глядач повинен встигати співвідносити друкований текст із візуальним рядом і звуковою інформацією, не відчувачи перевантаження.

Важливим параметром у цьому контексті є тривалість показу субтитру (*exposure time*). Теоретики аудіовізуального перекладу наголошують, що час появи субтитру має бути достатнім для того, щоб середній глядач устиг прочитати весь текст, але водночас не настільки тривалим, аби субтитр заважав сприйняттю наступних реплік чи затримував увагу на екрані довше, ніж потрібно [3].

У сучасних дослідженнях аудіовізуального перекладу поняття сприйняття і зрозумілості субтитрів (*subtitle readability*) виходить на перший план поруч із параметрами таймінгу та періоду демонстрації на екрані. Якщо тривалість показу тексту безпосередньо впливає на технічну можливість його прочитання, то читабельність стосується психологічного та ког-

нітивного комфорту глядача під час одночасного сприйняття письмового й візуально-звукового каналів.

Згідно з дослідженнями *eye-tracking*, глядачеве око перемикається між субтитром і зображенням на екрані з певною періодичністю, що обмежує час на прочитання [4]. Якщо субтитр занадто довгий або з'являється надто короткий час, глядачеві доводиться здійснювати більше рухів, що уповільнює обробку інформації та може викликати втрату частини візуальних деталей. Таким чином, читабельність – це не лише функція кількості символів на секунду, а й результат когнітивної взаємодії тексту, зображення та аудіо [5].

Ключовим є принцип балансу між стислим викладом та семантичною точністю. Як зазначає E. Perego, субтитри повинні передавати «максимум сенсу мінімумом слів», оскільки надмірне розширення тексту знижує швидкість читання, тоді як надмірна конденсація загрожує втратами важливих елементів змісту чи емоційного забарвлення [6]. Саме тому у виробничих стандартах наголошується, що оптимальна швидкість відтворення субтитру коливається між 12–17 символами на секунду, а максимальна тривалість рядка не повинна перевищувати 37–42 символів. Згідно з емпіричними дослідженнями, мінімальний стандарт становить приблизно 1 секунду, а максимальний – 6 секунд, причому цей показник залежить від кількості символів і швидкості читання цільової аудиторії. Наприклад, рекомендації Європейської мовної спілки (*European Broadcasting Union*) зазначають, що оптимальна швидкість субтитрування не повинна перевищувати 15 символів на секунду, інакше виникає ризик, що глядач не встигне охопити зміст і паралельно стежити за зображенням. Недотримання цих параметрів призводить до когнітивного перевантаження, коли глядач змушений обирати між читанням тексту та сприйняттям зображення [6]. Саме тому субтитрування завжди балансує між економією мовних засобів (конденсацією реплік) і збереженням семантичної повноти, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичної, а й технічної компетентності.

Eye-tracking дослідження також довели, що розташування субтитрів і принципи сегментації тексту впливають на сприйняття не менше, ніж тривалість експозиції. Неправильні розриви рядків (*line breaks*) можуть уповільнювати розуміння, оскільки змушують глядача двічі перечитувати частину репліки, щоб відновити граматичну структуру [5]. З іншого боку, правильно сегментовані субтитри сприяють плавності руху очей і дають змогу поєднувати читання з відстеженням мізансцени на екрані.

Таким чином, сучасна теорія субтитрування розглядає читабельність як багатовимірне явище, що включає технічні (таймінг, тривалість, кількість символів), когнітивні (швидкість читання, переключення уваги, розподіл когнітивних ресурсів) та стилістичні (сегментація, синтаксична простота) параметри. Усе це підтверджує, що завдання перекладача-субтитриста полягає не лише у відтворенні змісту, а й у створенні тексту, який функціонує як інтегрований компонент аудіовізуального продукту, з урахуванням людського сприйняття.

Через жорсткі технічні обмеження (тривалість експозиції, кількість символів, швидкість читання глядача) субтитрування вимагає застосування спеціальних стратегій адаптації тексту. На відміну від письмового перекладу, де перекладач має відносну свободу у відтворенні всього обсягу інформації, суб-

титри повинні бути максимально економними, але водночас інформативними. [7].

Найпоширенішою стратегією є конденсація (condensation), що полягає у скороченні репліки без втрати її смислового ядра. Díaz Cintas і A. Remael зазначають, що конденсація є «невід'ємною умовою субтитрування», оскільки збереження дослівної форми часто перевищувало б допустиму норму символів на екран і створювало ризик перевантаження [2]. Прикладом може бути скорочення розгорнутого опису до ключових слів, які несуть основний семантичний акцент.

Редукція (reduction) – стратегія ще суттєвіша, ніж конденсація. Вона передбачає повне вилучення другорядної інформації, яка не є критичною для розуміння сюжету. Редукція зазвичай стосується повторів, вставних слів, вигуків, дискурсивних маркерів («you know», «well», «like»), які мають фактичну функцію в усному мовленні, але у субтитрах лише перевантажують текст [7].

Із редукцією пов'язана стратегія еліпсису (ellipsis), що означає пропуск певних елементів (займенників, допоміжних дієслів, частин складних конструкцій), які легко відновлюються контекстом. Наприклад, англійське «I would have done it if I could have» може бути скорочене до «Я б зробив, якби міг», що зберігає зміст, але усуває надмірну повторюваність.

Окремої уваги заслуговує стратегія компенсації (compensation). Вона застосовується тоді, коли під час редукції чи еліпсису губляться важливі стилістичні або прагматичні особливості, які потрібно передати в іншому місці тексту. Наприклад, гумор чи іронія, що неможливо вмістити в оригінальній репліці через часові обмеження, може бути компенсована у наступному субтитрі за допомогою іншого лексичного засобу [8].

Таким чином, адаптаційні рішення у субтитруванні є балансом між технічними параметрами та комунікативною функцією перекладу. Перекладач постійно обирає між економією та точністю, намагаючись забезпечити, щоб субтитри були не лише зрозумілими, а й стилістично адекватними оригіналу.

Аналіз перекладу технічного сленгу у фільмі «Армагеддон» демонструє, що аудіовізуальний переклад у межах катастрофічного кінематографа функціонує як багатовимірний процес, де тісно переплітаються лінгвістичні, когнітивні та технічні аспекти. У цьому контексті ключову роль відіграють темпоральні параметри – синхронізація, ізохронія та ритміка мовлення – які безпосередньо впливають на адекватність і природність сприйняття перекладу.

Практичний аналіз перекладу у фільмі-катастрофі «Армагеддон» свідчить, що під час субтитрування переважають стратегії конденсації та редукції, оскільки часові та просторові обмеження (не більше 37–42 символів на рядок, 12–17 символів на секунду) змушують перекладача скорочувати довгі технічні репліки, залишаючи лише ядро повідомлення. Наприклад, англійський вислів «thruster malfunction» у субтитрах передано як «збій у двигунах», що демонструє прагнення до економії мовних засобів без суттєвої втрати змісту. Такі адаптаційні стратегії спрямовані на підтримання чіткого розуміння субтитрів, що є критичним для когнітивного комфорту глядача [9].

На відміну від субтитрування, у дубляжі перекладачі частіше зберігають термінологічну точність, оскільки відсутність обмежень у кількості символів дозволяє використати

більш точні відповідники. Репліка: «We've got a damn fuel leak in the auxiliary line!» була перекладена як: «У нас витік пального в запасному трубопроводі!» [9]. Такий варіант відповідає принципам ізохронії, адже синхронізується з рухами губ актора, зберігаючи при цьому точність технічної інформації. Подібні приклади підтверджують думку, що дубляж дає змогу передати не лише зміст, а й стилістичні та прагматичні функції оригіналу, зокрема емоційний тон і професійний жаргон.

Важливим аспектом є й передача метафоричності та емоційного забарвлення технічного сленгу. Наприклад, «We're sitting on a bomb the size of Texas» у субтитрах була передана як «Ми сидимо на бомбі розміром із Техас» [9], що акцентує на буквальному змісті, але послаблює експресивність. У дубляжі ж використано варіант «Ми наче на бомбі завбільшки з Техас», де інтонаційна подача дозволяє компенсувати стилістичну образність. Це відповідає стратегії компенсації (compensation), яка використовується для збереження прагматичного ефекту у випадках, коли дослівна передача в субтитрах є неможливою.

Отже, аналіз відтворення технічного сленгу у фільмі-катастрофі «Армагеддон» засвідчує комплексність аудіовізуального перекладу як специфічної форми міжкультурної комунікації. Субтитрування, орієнтоване на економію мовних засобів і забезпечення розуміння тексту, демонструє тенденцію до спрощення термінології задля зручності когнітивного сприйняття глядачем. Дубляж, навпаки, дозволяє зберігати вищий рівень термінологічної точності та стилістичної виразності, проте вимагає дотримання суворих темпоральних і синхронізаційних параметрів. Така подвійність аудіовізуального перекладу підтверджує, що він є не лише мовним відтворенням змісту, а й актом мультимодальної адаптації, де ритм, час і когнітивна обробка інформації взаємодіють із лексичною точністю. Переклад технічного сленгу в межах жанру катастрофічного кіно постає як балансування між спеціалізованою точністю та доступністю для широкої аудиторії, що актуалізує роль перекладача як фахівця, котрий водночас здійснює лінгвістичний, когнітивний і технологічний вибір.

Література:

1. Valdeón R. A. Latest trends in audiovisual translation (AVT). Target. 2022. Vol. 34. № 2. P. 205–225.
2. Díaz Cintas, J. Remael. *A subtitling: concepts and practices*. London: Routledge, 2021. 395 p.
3. Pedersen J. *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References*. Amsterdam: John Benjamins, 2011. 260 p.
4. Perego E., Del Missier F., Porta M., Mosconi M. The cognitive effectiveness of subtitle processing. *Media Psychology*. 2010. Vol. 13. № 3. P. 243–272.
5. Kruger J.-L., Szarkowska A., Krejtz I. Subtitles on the moving image: An overview of eye tracking studies. *Journal of Eye Movement Research*. 2015. Vol. 8. № 2. P. 1–18.
6. Perego E. Subtitles and line-breaks: Towards improved readability. *Across Languages and Cultures*. 2008. Vol. 9. № 2. P. 195–218.
7. Gottlieb H. *Subtitling – a new university discipline*. Teaching Translation and Interpreting. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 161–170.
8. Gottlieb H. *Subtitling: Diagonal Translation. Perspectives: Studies in Translatology*. 1994. Vol. 2. № 1. P. 101–121.
9. Бей М. (Реж.). (б.р.). Армагеддон [Фільм]. Юакіно: Онлайн кіно-театр. URL: <https://uakino.me/filmy/genre-action/292-armageddon.html>.

10. Мацько Л. І., Сидоренко О. М. Стилістика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.

Lupai O. Linguistic Features of Rendering Technical Slang in the Subtitling and Dubbing of the Disaster Film «Armageddon»: Temporal and Stylistic Parameters

Summary. The article presents a comprehensive analysis of audiovisual translation, focusing on subtitling and dubbing as two dominant forms of contemporary interlingual communication. It is emphasized that the quality of audiovisual translation is determined not only by the accuracy of content reproduction but also by compliance with technical and cognitive parameters that directly affect the audience's perception. Special attention is paid to the temporal and rhythmic features of subtitles, the principles of their synchronization with the visual and audio track, as well as readability requirements, which include speed of presentation, segmentation, linguistic economy, and maintaining a balance between conciseness and informational density. The paper examines the essence of such strategies of translational adaptation as condensation, reduction, and compensation, which make it possible to preserve the pragmatic effect and stylistic expressiveness of the original under strict technical constraints. Recommendations of the European Broadcasting Union (EBU) are analyzed, particularly regarding the optimal duration of subtitle display and the permissible reading speed.

Examples of terminology translation in dubbing are also discussed, highlighting the challenges of rendering lexicogrammatical structures within oral discourse. It is argued that the adequacy of audiovisual translation is ensured by the interplay of three interrelated factors: technical (compliance with time and space parameters), cognitive (comprehensibility and accessibility for the audience), and linguistic (accuracy and appropriateness of translation solutions). The study stresses that the translator acts not only as a mediator between languages but also between cultures, as they produce the final product that must meet the expectations of diverse audiences. The conclusion highlights that the integration of technical, cognitive, and linguistic components shapes a new paradigm of translation practice, combining professional competence with the application of modern technological tools and audience-oriented approaches.

Key words: audiovisual translation, subtitling, dubbing, translation adequacy, cognitive factors, condensation strategies, compensation, synchronization.

Дата першого надходження статті до
видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після
рецензування: 08.05.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 26.05.2026